

Josep M. Grau, la forja constant de projectes

Antoni **Gavaldà Torrents**

Em demanen unes ratlles sobre Josep Maria Grau, una de les ànimes de les publicacions de la Conca de Barberà a través de Centre d'Estudis de la Conca de Barberà (CECB). Al Grau com el conec i l'he tractat, se'l pot valorar des de múltiples vessants: des de la professional inserit en el món de l'arxivística, també com historiador i gestor cultural, com animador d'iniciatives i òbviament com a persona. Unes facetes i altres en relació, com a vasos comunicants, forneixen un personatge en plenitud intel·lectual. En parlaré breument.

Vaig conèixer al Grau a l'Arxiu Històric de Tarragona (AHT), quan jo estava desbrossant aspectes de la cooperació agrària, de la guerra civil i del franquisme. El recordo bé, transportant lligalls que anava demanant, com corresponia. La seva perspicaç mirada va anar més enllà de fer la feina que li pertocava, i intuï, i fins i tot diria que s'hi involucrà, amb el que jo buscava. Com a professional em va assenyalar del catàleg que ell dominava, els fons que creia que havia de consultar pel que estava investigant. Amb aquesta acció demostrava abastament allò que s'espera d'un arxiver: un professional al servei de l'investigador, ajudant en allò que ell coneixia. Jo tenia múltiples experiències d'altres arxius, totes positives, on l'ajut que et proporcionava l'arxiver calia tenir-lo sempre present, si bé també havia patit males pràctiques en algun arxiu nostrat, on l'arxiver no actuava com calia, i el pitjor era que comptava amb el beneplàcit del seu superior.

A partir del procés d'investigació es generà una dinàmica de complicitat professional, i per extensió, personal. D'aquesta forma, ell, contínuament, m'ha tramès article rere article de la seva ingent producció. Ho feia perquè alguns dels seus articles sabia que m'interessaven pels treballs que jo estava redactant, i potser també perquè particularment, gairebé sempre, després de la lectura, n'hi feia un comentari de l'article per correu electrònic, breu, circumstància que en bastants casos era motiu posterior per parlar-ne, també llargament, per telèfon. Els seus articles em servien per ampliar la bibliografia sobre Vallmoll, amb nou treballs publicats, fa anys estroncats. Les xerrades per telèfon eren franques. En dono fe. Els temes de conversa fluctuaven per la seva varietat i derivaven sobre aspectes generals i concrets de la cultura local, comarcal i catalana. Alguns, sovint, recurrents: el preocupava

el problema del relleu generacional als centres d'estudis; l'escanyament econòmic de molts centres amb ajudes minses des de les administracions; els treballs de recerca presentats sense el rigor formal necessari per ser publicats, bàsicament estilístic; la minva d'aquests treballs de les noves fornades universitàries; la reduïda implicació de graduats amb un títol a la butxaca, però sense involucrar-se gaire en la participació del dia del centres per tal de donar-los continuïtat; el paper de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC), com organisme aglutinador etc. En alguns teníem punts de vista bastants semblants de com calia actuar i en d'altres discrepàvem, sempre en conversa afectuosa i sincera.

Coincidíem en el paper dels governs locals, que en alguns centres es mostrava generosa, però que implicava de retruc, per allò de qui paga mana, de convertir-se, sense adonar-se, en mesells del poder, perdent el sentit de vigia del territori front a possibles barrabassades, quedant relegat a ser una corretja de transmissió. Exemples propers hi són, pocs. El molestava també la plaga de la dictadura que l'acadèmia universitària havia instaurat, comportant per un autor que publicar aquí o allà tenia per al seu currículum un valor professional diferent. Això es traduïa –i es tradueix encara- en què publicar l'article tenia –i té- un premi major o menor segons la revista on s'editava, aspecte que òbviament se'n ressentien els centres d'estudis, atès que els novells buscaven com aigua de maig la puntuació més alta als seus interessos. Era interessant i alhora crítica la seva apreciació d'alguns aspectes de la CCEPC, tot i que aquesta vessant l'ha variat amb el temps. Comprenia que quan es va crear la intencionalitat era clara, ja que cercava la relació de centres i d'investigadors, en aquell moment gairebé inexistent, que propiciava l'organització de congressos i simposis per la divulgació en diversos àmbits, que les publicacions es visualitzarien més i millor, que es fomentava la cultura d'equip, fins i tot interdisciplinària, que es trencava el localisme, etc.-, entenent també que es pretenia actuar com a grup davant els gestors públics que en alguns casos primaven més les afinitats ideològiques que no pas les intel·lectuals. L'aposta posterior del Departament de Cultura de la Generalitat, creant l'Institut Ramon Muntaner (IRMU), en sintonia amb la CCEPC, seria un guany per aquesta cultura comarcal, catalana, que quan s'analitzi, amb el temps, demostrarà l'encert dels dos organismes.

Com historiador no descobreixo res de l'aportació del Grau en diferents camps d'estudi. Es pot visualitzar en la desena de llibres publicats, uns amb autoria personal, i d'altres escrits a dos, quatre,

Acte de lliurament dels diplomes de socis d'honor del Museu Arxiu, a càrrec del director de l'entitat Maties Solé i el President Dr. Josep Rull

i en alguns casos a sis mans. Aquesta faceta de treball en col·laboració, dóna idea d'una premissa que serà constant en els seus treballs i articles, que ajuden a entendre el necessari primfilar d'una reflexió col·laborativa, fent xarxa, tant amb la seva parella Roser Puig, com amb altres historiadors i filòlegs. Les línies d'investigació dels seus treballs en forma de llibre marquen el perfil que ha esdevingut primordial en la seva recerca: monografies de poblacions: Santa Coloma de Farners, Lilla, Conesa, la Guàrdia dels Prats...- que sintetitzen aspectes diversos; llibres de moviments de població que marquen les tendències de treball de les persones –significatiu el que intitula *Emigrar per viure*-, sempre amb un rerefons actual; obres relacionades amb l'església i amb les seves majestoses fàbriques, amb les confraries que hi donaven vida, per donar a entendre les necessitats del moment, basades en l'augment demogràfic i en les creences del més enllà, sense descuidar el paper del poble ras, veritable artífex de la construcció, col·laborant-hi de grat o per obligació -Nalec en podria ser un exemple-; llibres per calibrar el treball de les persones que es dedicaven al món agrari

i per extensió el bosc, en una subsistència dificultosa, o també a la indústria tradicional i finalment llibres sobre fons arxivístics, en format de catàleg, en una feina de donació que aporta llum a altres historiadors. Un altre camp d'acció seva ha estat i és la col·laboració en obres col·lectives. En la quinzena llarga de treballs que hi ha participat la seva incidència és sobretot en dos grans àmbits, en temàtica de comunicació en *La premsa local a la Conca de Barberà durant el règim franquista*, i en una multidiversitat de recerca en renoms, toponímia i antroponímia en les *Actes del XXXIII Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*, amb diverses aportacions que mostren una recerca àmplia, de base.

Si aquesta és la faceta en format de llibres, en la vessant d'articles i ressenyes bibliogràfiques el seu bagatge de treballs publicats és prolífic i fructífer. Les característiques generals que s'hi observen són multidisciplinàries en els més del centenar de treballs. Una és que abasta estudis del segle XVI al XX, fins amb alguna incursió al futur. Una segona el seu radi d'acció és ampli per la geografia catalana, ja que tot i que concentra molta activitat a la Conca de Barberà, a Montblanc sobretot, en contribucions publicades a l'*Aplec de Treballs*, *Podall* i *Reboll*, amb una setantena d'articles, i altres d'escampats per diversos centres del Camp de Tarragona, les Terres de Girona i les de Lleida. Estudis multivariats que passen per la recerca sobre les comunicacions, el catalanisme, les guerres carlines, el comerç de l'aiguardent, qüestions agràries, el treball femení, les migracions, edició d'epistolaris, divulgació de documents privats, exilis republicans, capbreus, etc. que aporten idea de la seva prolífica voluntat de saber i de divulgar, que configuren un corpus de recerca ampli i divers.

Això ha implicat que hagi publicat a una munió de revistes del territori com *Quaderns de Vilaniu*, *Estudis Altafullencs*, *Estudis de Constantí*, *Revista de Catalunya*, *Urtx*, *Pedralbes*, *Paratge*, *Lligall*, *Quaderns de la Selva*, *Comunicació Educativa*, *Revista d'Etnologia*, *Revista de Girona*, *Miscel·lània del CERE*, *Revista musicològica*, *Analecta Sacra Tarraconensia*, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, *Quaderns d'història tarraconense*, *Estudis del Baix Empordà*, etc. en temes locals i comarcals. Si aquesta nòmina de revistes és prou àmplia, la col·laboració en congressos es del tot vàlida. En són exemples les aportacions al *VII Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, al *XXXIII Col·loqui de la Societat Onomàstica*, o a les *Jornades sobre la viticultura de la conca mediterrània*, amb reflexions de

bon nivell, per posar-ne uns exemples concrets. Altrament caldria no menystenir treballs curts, específics, divulgatius, a l'*Espitllera*, *El Foradot* i *El Pont Alt*, en format en alguns casos de nota documental.

Altrament de Josep M. Grau, cal destacar la faceta com a gestor cultural i animador d'iniciatives. El paper que ha fet i està exercint al CECB és un aspecte que mereix un reconeixement. Sovint amb torna. És fàcil ser president d'un Centre o Institut quan les administracions públiques hi donen suport explícit, econòmic, i no només moral. No és el cas generalitzat del centre que dirigeix, implicant que el fet que surti una publicació en format de llibre o revista anualment, tot i semblar que és fàcil, no ho és pas. La feina que hi ha al darrera s'ha de suportar per veritables animadors culturals dedicant-hi hores i sobretot sapiència. I templança, també gràcies a companys de junta, com Josep M. Carreras. ¿Així doncs, qui no ha rebut una trucada del Grau demanant un article per l'*Aplec* o per *Podall*, aquesta darrera capçalera digital per publicar treballs extensos i on s'hi poden encabir fotografies i il·lustracions amb profusió? De fet, conformar una societat articulada i crítica –poble i comarca– requereix aquesta tasca cultural buscant-hi una identificació, una coneixença del que hem estat i del que som, en definitiva recercant una cohesió social. Grau, i altres, hi ha ajudat, segur.

En aquest àmbit col·lateral de servei també l'he tractat en diverses ocasions bé per rebre la seva ajuda i del J. M. Carreras, per publicar un llibre meu *L'articulació sindical a la Conca de Barberà (1939-1944)*, al CECB, presentant-lo a part de Montblanc a altres pobles, conjuntament amb socis benemèrits, a l'Espluga, Barberà i Sarral; o bé per donar-li ajuda i suport universitari al CECB per tal que l'*Aplec* i *Podall* entressin en el circuit de revistes indexades de RACO i Carhus+. Talment hi ha altres aspectes que vull comentar en aquest escrit apressat sobre el Josep M. Un, que tenim un treball conjunt: «La història de l'educació a la província de Tarragona. Possibilitats d'estudi a partir del fons del govern civil de l'AHT», a *Comunicació Educativa*, la revista d'educació de la URV. I un altre eix, per acabar, són el reguitzell de persones que li demanen ajuda, i que ell assisteix buscant el contacte adient. De manera fefaent sé que ho prodiga i les deriva a qui correspon. Algunes me les ha passat per ser, sembla, del meu negociat. Consultes on ell hi és al darrera. En recordo diverses des del Baix Camp, passant per la Conca, l'Urgell i les comarques de Girona, unes acabant en format de llibre, d'altres en article. Sintetitzar la relació professional i acadèmica del Josep M. seria llarga. El CECB té la sort de tenir una persona amb dedicació, amb servei a la comunitat.